

IGIELSKI Zbigniew, *Sikhizm*, Kraków 2008, ss. 136, Wydawnictwo WAM, ISBN 978-83-7505-045-5.

Religia sikhów jest jedną z najmłodszych na świecie. Nie została ona jeszcze wystarczająco zbadana i opisana, co już na wstępie podnosi wartość opracowania Z. Igielskiego.

Sikhizm jest jedną z wielkich religii monoteistycznych. Szacuje się, że liczba wyznawców sikhizmu w świecie przekroczyła 25 milionów. Niektóre źródła sikhijskie podają nawet, że liczba ta jest dwukrotnie większa. Wyznawcy sikhizmu zamieszkują głównie indyjską część Pendżabu. Sikhijskie świątynie można również spotkać w Delhi i innych miastach Indii oraz poza ich granicami. Największe skupiska migracyjne sikhów znajdują się w USA oraz Wielkiej Brytanii.

Początki sikhizmu sięgają drugiej połowy XV wieku i są związane z działalnością Nanaka – pierwszego nauczyciela sikhijskiego. Od jego objawienia zaczyna się historia sikhów. Wielorakość nurtów występujących w samym sikhizmie ogranicza w znaczny sposób możliwość prezentowania jednoznacznych opisów, z którymi zgodziliby się wszyscy sikhowie. Książka Igielskiego, absolwenta wydziału orientalistyki Uniwersytetu Warszawskiego, jest dobrym wprowadzeniem do studiów nad sikhizmem i próbą usystematyzowania pojęć związanych z tą religią. We *Wstępie* Autor pisze: „Głównym celem książki jest przybliżenie pol-

skiemu Czytelnikowi koncepcji sikhijskiej wspólnoty oraz próba odpowiedzi na pytanie, kim są sikhowie” (s. 6).

Rozdziały I i II pokazują czytelnikowi historyczne źródła dotyczące powstania i rozwoju sikhizmu. Ponieważ rozdział II ma na celu ukazanie różnicy między źródłami historycznymi a materiałami hagiograficznymi dotyczącymi początków religii sikhijskiej, stąd analiza tych materiałów została umieszczona przed opisem ksiąg kanonicznych. Przed przybliżeniem podstaw religijnych sikhizmu (rozdział V) i samej religijności sikhów (rozdział VI), omówiono w rozdziale IV materiały źródłowe, którymi są sikhijskie księgi kanoniczne. Próbę przedstawienia rozbieżności w obrębie samego sikhizmu znajduje czytelnik w rozdziale VII – poświęconym sektom i odłamom. W podsumowaniu dokonano krótkich analiz porównawczych z wybranymi koncepcjami chrześcijańskimi.

Warto przypomnieć, że kolebką sikhizmu jest Pendżab – kraina w północnych Indiach, przez który przepływa pięć największych rzek tego regionu, od których kraina ta wzięła też swoją nazwę. Od północy granicę tego obszaru wyznaczają pasma himalajskie, a od południa – pustynne obszary Multanu i Radżasthanu. Obecny Pendżab, podzielony w 1947 roku między Indie a Pakistan, jest tylko częścią Pendżabu historycznego.

W okresie średniowiecza północne Indie, a zwłaszcza Pendżab, były miejscem, gdzie dochodziło do silnych tarć między hinduizmem a napływającym z zachodu islamem. Był to również okres silnych reformatorskich ruchów wewnątrz samego hinduizmu. Największy z nich to ruch *bhakti*, którego początki sięgają już VII-VIII wieku. Ruch ten głosił wiarę w jedyne Boga, równość muzułmanów i hindusów oraz zjednoczenie z Bogiem poprzez głęboką wiarę, miłość, zaufanie i oddanie. *Bhakti* oznacza nie tylko miłość człowieka do Boga, lecz zakłada, że Bóg odwzajemni uczucie człowieka.

Istniały dwa nurty *bhakti*: *nirgundhara* i *sagundhara*. Według *nirgundhara* Bóg jest bezosobowy, abstrakcyjny, pozbawiony cech i atrybutów. Tradycja ta opierała się na połączeniu hinduskich i muzułmańskich wierzeń. Z kolei wyznawcy *sagundhara* czcili Boga osobowego, posiadającego cechy i przymioty. Tradycja tego ruchu ma swoje korzenie w hinduskiej myśli religijnej. Sikhizmu nie można jednak uznać wyłącznie za odmianę nirgunicznego *bhakti*. Założyciel sikhizmu – Nanak, a zwłaszcza jego następcy, byli również pod silnym wpływem sufizmu, mistycznego ruchu, którego korzenie sięgają średniowiecznej Persji. Widoczna w sufizmie tęsknota za ideałem sprawia, że bóstwo traktuje się jako przedmiot i podmiot miłości. Do połączenia się z nim prowadzi śmierć. Sikhizm zaczerpnął część swoich doktryn z obu religii. Zostały one jednak zmodyfikowane w taki sposób, iż obecnie sikhizm stanowi zupełnie odrębną religię – jest nie tylko systemem filozoficznym, ale również odmienną kulturą, której cechy dystynktywne kształtowały się na przestrzeni kilkuset lat.

Autor, znany dotychczas z rozprawy doktorskiej dotyczącej sikhijskiej koncepcji wyzwolenia oraz artykułów na temat sikhizmu i kultury krajów Azji Południowej, oparł swoją najnowszą książkę na oryginalnych źródłach. Czytelnik otrzymuje opracowanie o charakterze naukowym, choć napisane bardzo przystępnym językiem. Podobnie jak inne pozycje wydane w serii „Mała Biblioteka Religii” książka ta znacząco ubogaca polską literaturę religiologiczną.

Piotr Jaskóła (Opole)